

HAL
open science

” ” ” ”:

Rujeeluck Seelakate

► **To cite this version:**

Rujeeluck Seelakate. ” ” ” ”: . KKU International
Journal of Humanities and Social Sciences, 2024, 14 (1), pp.141-157. hal-04588014

HAL Id: hal-04588014

<https://hal.science/hal-04588014>

Submitted on 25 May 2024

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

จาก “เจ้าหญิงหนังฟ้า” สู่ “รฎากรส”:
ความเชื่อมโยงรสอาหารและความรักในครอบครัว
ในวรรณกรรมไทยและฝรั่งเศส

From Perrault’s *Donkeyskin* to Pongsakorn’s *Ralukrot*:
The link of food and familial love motif in French
and Thai literature

รุจีลักษณ์ สีลาเขต (*Rujeeluck Seelakate*)¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดประสงค์เปรียบเทียบวรรณกรรมฝรั่งเศส คือ “เจ้าหญิงหนังฟ้า” ของชาลส์ แปร์โรต์ และ วรรณกรรมร่วมสมัยของไทย คือ “รฎากรส” ของพงศกร โดยใช้แนวคิดในเชิงคติชนวิทยาเพื่อวิเคราะห์จุดร่วมของทั้งสองเรื่อง พบว่าทั้งสองเรื่องแม้จะมาจากคนละประเภทวรรณกรรมและมาจากต่างวัฒนธรรม ต่างช่วงเวลา แต่มีแบบเรื่องร่วมกัน คือแบบเรื่อง AT510 “ซินเดอเรลลากับหมวกจากต้นกก” ประเภทแบบเรื่องย่อย AT510B “ความรักอันไม่ปกติ” มีการใช้อาหารที่ปรุงด้วยความรักและรับประทานเข้าไปด้วยความสุขเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินเรื่องที่เชื่อมโยงไปสู่ความรักและการพัฒนาชีวิตในครอบครัวของตัวละคร ทำให้ตัวละครที่เคยไม่มีความสุขกลับมามีความสุขและฟื้นฟูความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

คำสำคัญ: เจ้าหญิงหนังฟ้า, แปร์โร, รฎากรส, พงศกร, วรรณกรรมเปรียบเทียบ

¹ นักศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิต ศูนย์วิจัยภาษาและวรรณคดีฝรั่งเศส คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยซอร์บอน, ปารีส, ฝรั่งเศส
PhD candidate, Centre of French Language and Literatures, Faculty of Letters, Sorbonne University, Paris, France
E-mail: rujeeluck.s@gmail.com

Abstract

This article aims to present a comparative study of Charles Perrault's *Donkeyskin* and Pongsakorn's *Ralukrot*. By using the approach of folklore studies, this paper wishes to find and analyze the common elements found in the classic French tale and the Thai contemporary romance. Although different in terms of cultures, literary genres, and publication time, both pieces of literature belong to the same ATU tale type: "Cinderella and Cap O'Rushes" (AT510) and specifically the "Tale of Unnatural Love" subtype (AT510 B). Both stories also have food portrayed as an important element in plot and character development. Because the food is meticulously prepared with love and then consumed with joy, the protagonists in both works of literature can find happiness and familial reconciliation. They manage to get over their hardships and heal their family dynamics.

Keywords: Donkeyskin, Perrault, Ralukrot, Pongsakorn, Comparative Literature

1. บทนำ (Introduction)

ในทางคติชนวิทยา (Folklore) ที่ศึกษาคติชน เรื่องเล่ามุขปาฐะ อันเป็นมรดกที่มีความเก่าแก่ในอารยธรรมมนุษย์ วรรณกรรมประเภทนิทานหรือเรื่องพื้นบ้านเป็นสิ่งที่มีความน่าสนใจและมี การสืบทอด ดัดแปลงสานต่อเรื่อยมาจนปัจจุบัน นักวิชาการในสาขามีการนำวรรณกรรมพื้นบ้านในเขตวัฒนธรรมต่าง ๆ มารวบรวมและจัดหมวดหมู่เป็นระบบที่เรียกว่า "ดัชนีแบบเรื่องพื้นบ้านของอาร์เน-ทอมป์สัน" (Aarne-Thompson Tale Type Index) หรือ "ดัชนี AT" นิยมใช้ในการศึกษาทางคติชนวิทยาเพื่อหาโครงสร้างจุดร่วม และจุดแตกต่างในแต่ละกลุ่มตัวอย่าง ดัชนีนี้เป็นประโยชน์และทรงคุณค่าอย่างยิ่งในการจัดหมวดหมู่นิทานที่มาจากต่างเขตวัฒนธรรมและนำไปสู่การวิเคราะห์ในเชิงลึก

จากการศึกษาของสุภษา ศรีรัตนบัลล์ (2562) พบว่าในปัจจุบันดัชนีนี้ยังคงเป็นที่ยอมรับในการอ้างอิงในระดับสากลในแวดวงคติชนวิทยา หนึ่งในเกณฑ์ของการจัดหมวดหมู่ดัชนีคือ "แบบเรื่องนิทาน" (tale type) หรือการจัดหมวดหมู่ตามโครงเรื่องหลักที่มา

ความคล้ายคลึงกันซึ่งปัจจุบันสามารถรวบรวมได้กว่า 2,400 แบบเรื่อง ครอบคลุมนิทานพื้นบ้านจากหลายเขตวัฒนธรรมทั่วโลก

สิ่งที่น่าสนใจที่นำไปสู่การศึกษาวิจัยนี้คือผู้วิจัยพบความคล้ายคลึงของโครงเรื่อง (plot) และองค์ประกอบเรื่อง ใน “เจ้าหญิงหงษ์ฟ้า” นิทานฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่สิบเจ็ดกับวรรณกรรม “รุกรอส” วรรณกรรมร่วมสมัยของไทย ที่อาจนำไปสู่ข้อสรุปว่า “รุกรอส” มีแบบเรื่องเดียวกัน รวมทั้งการที่วรรณกรรมทั้งสองเรื่องมีรายละเอียดในการบรรยายเรื่องอาหารและทำให้อาหารมีบทบาทสำคัญต่อเนื้อเรื่องมากไปกว่าวรรณกรรมโดยส่วนใหญ่ทั่วไปจนสามารถนำตัวบทมาศึกษาอภิปรายในเชิงลึก

“เจ้าหญิงหงษ์ฟ้า” แต่เดิมเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่ถูกนำมาเรียบเรียงเป็นนิทานคำกลอนที่ประพันธ์โดย ชาลส์ แปรโรต์ แปรโรต์นักเขียนชาวฝรั่งเศสผู้นี้ “ได้เป็นราชบัณฑิตในปี ค.ศ. 1671 และตีพิมพ์นิทานเรื่อง “เจ้าหญิงหงษ์ฟ้า” ในปี ค.ศ. 1693” (นิสิตา, 2548, หน้า 8) แปรโรต์เขียนเล่าเรื่องในลักษณะร้อยกรองในมุมมองบุคคลที่ 3 แบบรู้เรื่องราวทั้งหมด (Third Person Omniscient point of view) หนังสือรวมนิทานของแปรโรต์ถูกนำมาแปลในชื่อ “เจ้าหญิงหงษ์ฟ้าและนิทานยอดนิมตลอดกาลอื่น ๆ ของแปรโรต์” แปลเป็นภาษาไทยโดยนามปากกา “นิสิตา” นิทานเรื่อง “เจ้าหญิงหงษ์ฟ้า” แปลโดย วัลยา วิวัฒน์ศร ตัวบทวรรณกรรมที่นำมาใช้ศึกษาในบทความวิจัยนี้ มีสำนวนแปลในรูปแบบร้อยแก้วและมีการแต่งคติสอนใจเป็นร้อยกรองท้ายเรื่อง จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มติชนในปี พ.ศ. 2548

ด้วยรูปแบบประเภทวรรณกรรมนิทานและมืองค์ประกอบของเรื่องที่เด่นชัดทำให้ “เจ้าหญิงหงษ์ฟ้า” ถูกจัดอยู่ในดัชนี AT และเป็นหนึ่งในแบบเรื่องที่สำคัญที่ใช้ในการศึกษาคติชนวิทยา ต่างจากเรื่อง “รุกรอส” ที่ประพันธ์โดย “พงศกร” หรือ นายแพทย์พงศกร จินดาวุฒนะ ที่เป็นนวนิยายรักร่วมสมัย (contemporary romance) นวนิยายเรื่อง “รุกรอส” เป็นการร่วมมือการทำงานระหว่างเว็บไซต์ “อ่านเอา” (<http://anowl.co>) ในความดูแลของ “พงศกร” ร่วมกับเฟซบุ๊กเพจ “ข้าวพนมรุ้ง” (<https://www.facebook.com/panomrungrice>) ผู้ผลิตข่าวสารตราพนมรุ้งเผยแพร่นวนิยายหนึ่งตอนต่อสัปดาห์ลงในเพจ “ข้าวพนมรุ้ง” ก่อนจะนำมารวมเล่มตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2565 นวนิยายร่วมสมัยเรื่องนี้เป็นร้อยแก้วในมุมมองบุคคลที่ 3 แบบรู้เรื่องราวทั้งหมด (Third Person Omniscient point of view)

การที่วรรณกรรม “รฎากรส” เป็นวรรณกรรมร่วมสมัย ใช้การดำเนินเรื่องโดยยึดหลักความเสมือนจริง (verisimilitude) ในวรรณกรรมเป็นหลัก ไม่มีองค์ประกอบของเรื่องเหนือธรรมชาติ หากดูโดยผิวเผินจึงไม่น่าจะใช้กรอบการศึกษาแบบคติชนวิทยาที่ใช้ศึกษานิทานได้ แต่เมื่อพิจารณาองค์ประกอบที่คล้ายคลึงหลายประการในเรื่องแล้วพบว่าเรื่อง “รฎากรส” สามารถจัดเป็นหนึ่งในการดัดแปลง (Adaptation) และการเล่าใหม่ (Retelling) ของแบบเรื่องนิทาน “ซินเดอเรลลา” ที่ “เจ้าหญิงหงษ์หา” ก็เป็นหนึ่งในนิทานในหมวดหมู่นี้ แสดงให้เห็นว่าแม้ระยะเวลาและบริบททางสังคมที่ต่างกันในการตีพิมพ์วรรณกรรมหรือการข้ามเขตวัฒนธรรมก็มีใชอุปสรรคในการนำมาวิจัย

เดวิด ดัมรอกซ์ นักทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์คนสำคัญชาวอเมริกันได้เสนอไว้ว่าการอ่านวรรณกรรมจากต่างวัฒนธรรมสามารถกระทำได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นหากพบจุดร่วม เช่น ประเภทวรรณกรรม ตัวละคร โครงเรื่อง แนวคิด ภาพพจน์ ความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรมและบริบททางสังคม ภายใต้สมมติฐานที่ว่าวรรณกรรมใด ๆ ก็ตามต่างมีเอกภาพร่วมกัน (Damrosch, 2009, หน้า 46-47) ดังนั้นการใช้แนวคิดทางคติชนวิทยาที่อ้างอิงแนวคิดโครงสร้างนิยม (Structuralism) มาช่วยจัดหมวดหมู่ ทำให้เห็นโครงสร้างเห็นจุดร่วมของวรรณกรรมที่ต่างวัฒนธรรมอย่าง “เจ้าหญิงหงษ์หา” และ “รฎากรส” จึงยังทำให้เห็นว่าองค์ประกอบในด้านโครงเรื่องและอาหารที่เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญนำไปสู่สารในเรื่องความรักและความสัมพันธ์ในครอบครัวของตัวละครที่ทั้งสองเรื่องต่างก็มีอย่างเด่นชัด

2.วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายสองประการคือ

2.1 ศึกษาจุดร่วมและจุดต่างของวรรณกรรม 2 เรื่องคือ “เจ้าหญิงหงษ์หา” (“Donkeyskin” หรือ “Peau d’Âne”) ของชาร์ลส์ แปร์โร (Charles Perrault) และ “รฎากรส” ของพงศกร ผ่านการประยุกต์ใช้ทฤษฎีแบบเรื่องทางคติชนวิทยา

2.2 ศึกษาความหมายและความเชื่อมโยงของอาหารในวรรณกรรมทั้งสองเรื่อง ทำให้เห็นว่าอาหารมีความหมายและบทบาทในการดำเนินเรื่อง และมีบทบาทกับความรักและความสัมพันธ์ในครอบครัวของตัวละครอย่างไรและนำไปสู่บทสรุปของเนื้อเรื่องอย่างไร

3. วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยนี้ใช้การค้นคว้าทางเอกสาร (document research) และเป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพ (qualitative research) ใช้กรอบการศึกษาทางคติชนวิทยาเพื่อหาจุดร่วมหรือโครงสร้างในตัวอย่างวรรณกรรมและนำมาวิเคราะห์หาความหมายในเชิงสัญลักษณ์ของอาหารและบทบาทต่อความรักและความสัมพันธ์ตัวละครในการดำเนินเรื่องในวรรณกรรมทั้งสองเรื่อง

4. ผลการวิจัย (Research Results)

แบบเรื่องซินเดอเรลลาและแบบเรื่องหมวดย้อยเจ้าหญิงหงษ์ฟ้า

ศิราพร ณ ฤกลาง (2552) และ สุภษา ศรีรัตนบัลล์ (2562, หน้า 182) ได้แปลลักษณะสำคัญของ แบบเรื่อง “ซินเดอเรลลากับหมวกจากตึกนก” (Cinderella and Cap O’Rush) หรือ นิทานชนิด AT510 ไว้ว่าต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ 1.นางเอกผู้ถูกรังแก (The Persecuted Heroine), 2.ได้รับการช่วยเหลือจากอำนาจวิเศษ (Magic Help), 3.การได้พบเจ้าชาย (Meeting the Prince), 4.การพิสูจน์ตัวตน (Proof of Identity) และ 5.การแต่งงานกับเจ้าชาย (Marriage with the Prince) ซึ่งแบบเรื่อง AT510 ได้จัดให้นิทาน “ซินเดอเรลลา” เป็นต้นแบบของนิทานชนิดนี้และอยู่ในหมวดย้อย A ด้วย (AT510 A)

แต่นิทานชนิด AT510 ยังมีหมวดย้อยออกไปสำหรับเนื้อหารายละเอียดนิทานที่ต่างกันคือ AT510 B “นิทานเกี่ยวกับความรักที่ไม่ปกติ” (Tales of Unnatural Love) และมีนิทานตัวอย่างคือเรื่อง “เจ้าหญิงหงษ์ฟ้า” เพราะแม้เจ้าหญิงจะมีการแปลงโฉมไปร่วมงานเลี้ยงของเจ้าชายไม่ต่างจากเรื่องซินเดอเรลลา แต่ในเรื่อง “เจ้าหญิงหงษ์ฟ้า” เจ้าหญิงจำต้องหนีจากความใคร่ในเชิงชู้สาวจากพระราชชาย้าเป็นบิดา (Incest)

ในแบบเรื่อง AT510 A และ AT510 B คือ “ซินเดอเรลลา” และ “เจ้าหญิงหงษ์ฟ้า” อาร์นและทอมป์สันล้วนอ้างอิงจากตัวบทนิทานในสำนวนของแปร์โรต์เป็นหลักทั้งสิ้น แม้จะมีความแตกต่างในเชิงรายละเอียด เพราะอาร์นและทอมป์สันสร้างทฤษฎีจากการสรุปภาพรวมของตัวอย่างนิทานสำนวนต่างๆ ก็ยังเห็นได้ว่านิทานสำนวนของแปร์โรต์มีรายละเอียดและความสำคัญเรื่องมาในฐานะตัวบทวรรณกรรม เป็นหลักอ้างอิงในการศึกษาเชิงคติชนและยังเป็นนิทานสำนวนที่ภาพยนตร์ซินเดอเรลลาฉบับดิสนีย์

(ค.ศ. 1950 และ 2015) และภาพยนตร์เพลงฝรั่งเศส “เจ้าหญิงหิ้งฟ้า” (ค.ศ. 1970) ใช้ในการอ้างอิงและดัดแปลง

สุภา ศิริรัตน์บัลล์ (2562) ได้เน้นย้ำในบทความ “นิทานซินเดอเรลลาของชนกลุ่มน้อย ตอนใต้ของจีน” ว่า “ในจำนวนแบบเรื่องที่มีอยู่มากมายนั้นพบว่านิทานแบบเรื่องหนึ่ง ที่แพร่หลายมากที่สุดในโลกก็คือเรื่องราวเกี่ยวกับเด็กสาวที่ถูกแม่เลี้ยงใจร้ายกลั่นแกล้งรังแก แต่ได้รับความช่วยเหลือจากอำนาจวิเศษฝ่าฟันอุปสรรคหรือต้องพิสูจน์ตัวตนจนในที่สุดได้แต่งงานกับเจ้าชาย โครจเรื่องดังกล่าวปรากฏทั้งในทวีปเอเชียยุโรปแอฟริกาและอเมริกา โดยมีชื่อเรียกตัวละครแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่” (สุภา ศิริรัตน์บัลล์, 2562, หน้า 181)

จึงไม่น่าแปลกใจที่หนึ่งในแบบเรื่องยอดนิยมที่มีความใกล้เคียงกันคือ แบบเรื่อง AT510 ซินเดอเรลลากับหวมจากต้นกก (Cinderella and Cap O'Rushes) แบ่งเป็นหมวดหมู่ย่อย AT510A รวมเรื่องซินเดอเรลลาสำนวนต่าง ๆ (Cinderella tales) และ AT510B เจ้าหญิงหิ้งฟ้า (Donkeyskin) จะปรากฏในเขตวัฒนธรรมต่าง ๆ และแม้เวลาจะผ่านไปยังพบการเล่าใหม่ (Retelling) และการดัดแปลง (Adaptation) นิทานซินเดอเรลลาอยู่เรื่อย ๆ ทั้งแบบที่เห็นได้ชัดเจนและมีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดเพราะเป็นแบบเรื่องนิทานที่ได้รับความนิยมสูงสุดแบบหนึ่ง ในวรรณกรรมไทยร่วมสมัยอย่าง “รฤกรส” เองก็พบว่ามีแบบเรื่องซินเดอเรลลา ชนิดหมวดย่อย AT510 B เดียวกัน แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียด ดังตารางด้านล่างนี้

ตาราง 1 แสดงจุดร่วมองค์ประกอบในแบบเรื่อง

องค์ประกอบใน แบบเรื่อง / ตัวบท วรรณกรรม	เจ้าหญิงหงษ์ฟ้า	รฤกรส
นางเอกผู้ถูกรังแก	เจ้าหญิงหงษ์ฟ้าถูกคุกคามจากความรักที่ไม่ปกติของบิดาตนเอง ที่พยายามจะขอแต่งงานถึงสามครั้งและหาชุดพิเศษมาให้สามชุด เจ้าหญิงจึงต้องหนีออกจากวัง	ลูก เป็นพระเอกและตัวละครที่ดำเนินเรื่อง เขาเติบโตมาในครอบครัวที่ร่ำรวยแต่ไม่มีความสุขเพราะครอบครัวเลี้ยงมาอย่างเข้มงวด ครอบครัวของเขารักน้องชายของเขามากกว่าเขา ทั้งแม่เลี้ยงและคุณย่ามักจะตามใจน้องชายต่างแม่ของเขา ในขณะที่เขาถูกกดดันในด้านการใช้ชีวิต แม้แต่อาหารต่าง ๆ ก็ถูกจำกัด โดยเฉพาะปลาร้าที่ถูกห้ามทาน
ได้รับการช่วยเหลือ จากอำนาจพิเศษ	นางฟ้าแม่ทูนหัวออกอุบายให้เจ้าหญิงเรียกร่องชุดพิเศษสามชุด (ชุดสีของกาลเวลา, พระจันทร์ และพระอาทิตย์) พร้อมทั้งชุดหงษ์ฟ้า เพื่อให้พระราชาถอดใจไปเอง หากแต่พระราชากลับทำสำเร็จ แผนจึงล้มเหลว	นวนิยายเป็นแนวความรักร่วมสมัยจึงไม่มีเรื่องอำนาจพิเศษ แต่ใช้องค์ประกอบความบังเอิญที่ร้านอาหารของนางเอก ข้าวขวัญ มาเปิดใกล้บ้านพระเอก และครอบครัวนางเอกมาจากวารินชำราบ ถิ่นฐานเดียวกับมารดาแท้ๆ ของพระเอก รวมถึงความทรงจำอันแม่นยำของลูกในวัยเด็กที่เคยรับประทานปลาร้าปนฝีมื้อแม่แท้ๆ ตนเอง เมื่อได้รับประทานปลาร้าปนของมารดาแท้ๆ ที่ฝากมาขายที่ร้านเพียงขวัญ

ตาราง 1 แสดงจุดร่วมองค์ประกอบในแบบเรื่อง (ต่อ)

องค์ประกอบใน แบบเรื่อง / ตัวบท วรรณกรรม	เจ้าหญิงหงษ์พา	รฤกรส
		เขาก็ทำได้และนำไปสู่การตามหา ตัวผู้ทำอาหารที่รสชาติเหมือน ในความทรงจำ
การได้พบเจ้าชาย	เจ้าหญิงปลอมตัวไปยังอาณาจักร อื่น ทำงานเป็นหญิงรับใช้ ได้พบ เจ้าชายทั้งในรูปลักษณะหญิงชาว บ้านและรูปลักษณะเจ้าหญิงที่ สวยงาม เจ้าชายจึงอยากพิสูจน์ ด้วยการรับประทานขนมที่เจ้า หญิงทำ จากนั้นเจ้าหญิงจึงได้ไป ร่วมงานเลี้ยงเต้นรำ	นางเอกได้พบพระเอกเพราะ พระเอกตั้งใจจะมาเจรจาธุรกิจ แต่เมื่อได้ชิมอาหารจึงมาตามหา คนทำปลาร้าป่นที่รสชาติอร่อย เป็นพิเศษ และได้เดินทางไป วารินชำราบด้วยกัน รับประทาน อาหารท้องถิ่นร่วมกันและได้ใช้ เวลาร่วมกันมากขึ้นจากการ รับประทานอาหารที่ร้านอาหาร ของนางเอกบ่อยครั้ง
การพิสูจน์ตัวตน	เมื่อเข้าเฝ้าพระราชาราชราชินี เจ้าหญิงกล่าวว่าเป็นเจ้าของ แหวนที่ตกลงไปในขนมจึงมีสิทธิ์ แต่งงานกับเจ้าชาย ทั้งเจ้าหญิง ยังหน้าตาสวยงาม มีกิริยา สง่า สวมชุดหรูหรา พระราชินีและ พระราชาราชราชินีจึงยอมรับ	มารดาที่สาบสูญของพระเอก เปิดเผยตัวว่าเป็นผู้ทำปลาร้าป่น นั่นเอง
การแต่งงานกับ เจ้าชาย	เจ้าหญิงหงษ์พาได้แต่งงานกับ เจ้าชาย	นางเอกและพระเอกมีความสนิท สนมรู้จักกัน แต่ยังไม่มีการเอ่ย ปากคบกันอย่างเป็นทางการ

ตาราง 1 แสดงจุดร่วมองค์ประกอบในแบบเรื่อง (ต่อ)

องค์ประกอบในแบบเรื่อง / ตัวบทวรรณกรรม	เจ้าหญิงหงษ์ฟ้า	รฤกรส
การคืนดีภายในครอบครัว	พระราชผู้เป็นบิดามาร่วมแสดงความยินดีในงานสมรส ได้สติกลับมาเป็นบิดาตามเดิม	ลูกได้กลับมาสนิทสนมกับมารดาแท้ๆ ครอบครัวของพระเอกคืนดีกับมารดาแท้ๆของพระเอก หลังจากที่เคยกีดกันความรักและนำพระเอกไปเลี้ยงโดยไม่บอกความจริงมานาน

จะเห็นได้ว่าเรื่อง “รฤกรส” มีองค์ประกอบครบห้าประการที่ ศิราพร ณ ถลาง (2552) และ สุภา ศิริรัตนบัลล์ (2562, หน้า 182) ได้รวบรวมเอาไว้เกี่ยวกับแบบเรื่อง “ซินเดอเรลลากับหมวกจากต้นกก” กระนั้นก็มีรายละเอียดที่แตกต่างออกไปอย่างมีเอกลักษณ์ ใน “รฤกรส” มีความน่าสนใจตรงที่ตัวละครเอกชายอย่าง “ลูก - รุก” กลับรับบทบาทของนางเอกผู้ถูกรังแกในแบบเรื่องซินเดอเรลลาแทน รุกมีความร่ำรวยมีรูปทรัพย์ แต่มีความทุกข์ไม่แพ้เจ้าหญิงหงษ์ฟ้า ความรักที่ผิดปกติในแบบของรูกคือการได้รับความรักแบบมีเงื่อนไขแลกเปลี่ยนจากครอบครัว กล่าวคือเขาจะต้องทำตามกรอบทุกประการที่ทางครอบครัววางเอาไว้ ต่างจากน้องชายไม่แท้ที่ได้รับความรักจากแม่เลี้ยงและยำอย่างไม่มีเงื่อนไข

สิ่งที่น่าสนใจในวรรณกรรมทั้งสองเรื่องคือ อาหาร ที่มีความเฉพาะเจาะจงและทำให้ผู้รับประทานมีความสุขและเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินเรื่องที่พิเศษ มีการกล่าวถึงในเรื่องโดยตลอด คือ ขนมกาแล็ต ในเรื่อง “เจ้าหญิงหงษ์ฟ้า” และ ปลาร้าป่น ในเรื่อง “รฤกรส” ขนมกาแล็ตเป็นคำเรียกขนมอบทรงแบนของฝรั่งเศส ลักษณะคล้ายคลึงกับทาร์ตและพาย ทำจากแป้งสาลี เนยสด เกลือและไข่ไก่ เป็นอาหารพื้นบ้านที่ทำได้ไม่ยาก ส่วนปลาร้าป่น พ่อใหญ่มูล บิดาของนางเอกได้ให้ค่านิยามเอาไว้ว่าเป็นอาหารที่คนอีสานนำปลาร้ามาผสมกับเนื้อปลาชนิดอื่นที่หนึ่งหรืออย่างจนสุก นำมาตำกับ

พริก กระเทียม หอมแดงที่คั่วแล้วจนหอม ปรงรสด้วยน้ำปลา มะนาว น้ำตาล น้ำปลาร้าทานกับผักสด ข้าวสวยหรือข้าวเหนียว (พงศกร, หน้า 28) แสดงว่าเป็นอาหารที่ตัวละครรับประทานในชีวิตประจำวัน ในตัวบทวรรณกรรมทั้งสองเรื่องได้มีการบรรยายถึงความประณีตบรรจงในการทำอาหารแม้แต่อาหารพื้นบ้านอย่างขนมกาลี๊ดและปลาร้าปั่น รวมทั้งตัวละครที่ได้รับประทานอาหารต่างก็มีความห้วนไหว ซาบซึ้งใจเมื่อได้รับประทานอาหารที่เหมือนจะเรียบบ่ายนี้เข้าไป ดังตารางวิเคราะห์ด้านล่างนี้

ตารางที่ 2 แสดงบทบาทของอาหารและความสัมพันธ์ของตัวละคร

อาหาร/ตัวบทวรรณกรรม	เจ้าหญิงหงษ์พา	รภกรส
ตัวละครเอกก่อนรับประทานอาหาร	เจ้าชาย“ทรงทอดถอนพระทัยทั้งวันคืน มียอมเสด็จไปงานเลี้ยงงานเต้นรำใดๆ มีทอดพระเนตรละคร มีล่าสัตว์ ทรงเปื้อนนายอาหารและทุกสิ่งอย่าง ทรงประชวรเป็นโรคเบื่อชีวิต (...) ในระหว่างนั้นพระราชินีพระราชมารดาของเจ้าชายทรงวิตกกังวลยิ่ง เจ้าชายทรงเป็นพระโอรสองค์เดียวของพระนาง ทรงสอบถามเท่าใด เจ้าชายก็เอาแต่ทอดถอนใจ และตรัสเพียงว่าทรงพระประสงค์จะเสวยขนมฝีมือนางหงษ์พา พระราชินีทรงรักพระโอรสยิ่งนัก หากเจ้าชายประสงค์จะเสวยทองคำพระนางก็คงไม่ขัดพระทัยเป็นแน่” (นิลิตา, 2548, หน้า 23-24)	(ขณะที่รภก (ลูก) ทิวและได้รับประทานอาหารที่ร้านของข้าวจารย์โดยบังเอิญนั้น) รภกนึกในใจว่า “ที่จริงแล้วปลาร้าคือของต้องห้ามในบ้านเขา” (พงศกร, 2565, หน้า 23)

ตารางที่ 2 แสดงบทบาทของอาหารและความสัมพันธ์ของตัวละคร (ต่อ)

อาหาร/ตัวบท วรรณกรรม	เจ้าหญิงหงษ์ฟ้า	รภกรส
<p>ตัวละครเอกขณะ ทำอาหารและ รับประทานอาหาร</p>	<p>“นางหงษ์ฟ้าตัดแป้งสาเลี ร่อนแล้วร่อนอีกเพื่อให้ได้แป้ง นวดเนื้อนุ่มเบา เธอเก็บ ไข่สด เลือกเนยสดและเกลือป่น ละเอียดอย่างดี ขนมากาเล็ด จะได้มีรสโอชา แล้วซังตัวเอง อยู่ในห้อง ก่อนลงมือทำขนม เจ้าหญิงทรงสรงพระพักตร์ พระหัตถ์ และพระพาหา แล้วแต่งพระองค์ให้ หมดระเหว งดงามดีไซให้ เข้าเนื้อแป้งอยู่นั้น พระอำมรงค์ ล้ำค่าผืนอุทกลงไป แต่บางคน ที่รู้ตอนจบของเรื่อง กล่าวว่า มีไข่เรื่องบังเอิญแต่อย่างไร” (นิสิตา, 2548, หน้า 25)</p> <p>เจ้าชายทรงพบว่า “ขนม นั้นทำอย่างประณีตบรรจง และ เจ้าชายเสวยอย่างพอพระทัย รสชาติ โชคดีที่พระองค์ค่อยๆ เสวย ด้วยคำนึงถึงผู้ทำ จึงมิได้ กลืนพระอำมรงค์ลงไป</p>	<p>เมื่อลูกรับประทานปลาร้าป่น เข้าไป “แล้วทันใดนั้น เขาก็ นิ่งซิงไปด้วยอาการตื่นตะลึง... รสชาติที่ปลายลิ้น กลิ่นหอม ที่อวลอยู่ปลายจมูก... กระตุ้น ให้ภาพเลื่อนรางในอดีตให้วาบ ผ่านเข้ามาในหัวราวสาย ฟ้าแลบ ภาพที่พร่าเลือนจน บอกรายละเอียดไม่ได้ ...เสียงเพลงกล่อมเด็ก กลิ่นอาหารอันหอมหวาน รสชาติแสนอร่อย... ทุกอย่าง ดูจะผสมกลมกลืนเป็นเนื้อ เดียวกัน เขาจำมันได้! รสชาติ แบบนี้ ความอร่อยแบบนี้ กลิ่น หอมแบบนี้... เขาเคยกิน เขา เคยสัมผัสมันมาก่อน เป็น ความทรงจำจากส่วนลึกที่เขา ลืมมันไปหมดแล้ว หากรสป่น ของปลาร้าที่ตักกินเป็นคำแรก ปลุกเอาเศษเสี้ยวความทรงจำ อ่อนจางกลับคืนมาอีกครั้ง” (พงศกร, 2565, หน้า 24-25)</p>

ตารางที่ 2 แสดงบทบาทของอาหารและความสัมพันธ์ของตัวละคร (ต่อ)

อาหาร/ตัวบท วรรณกรรม	เจ้าหญิงหงษ์พา	รภกรรต
	<p>พระองค์ทอดพระเนตรมรดกน้ำงามและเกลียวทองที่สอดประสานเป็นเรือนแหวนวงจ้อย พระฤทัยก็พองโตด้วยความปิติ ทรงวางพระธำมรงค์ไว้เหนือแท่นบรรทม ความทุกข์ระทมก็ทวีขึ้นทุกเวลานาที” (นิลิตา, 2548, หน้า 25)</p>	<p>“สมองของคนเราทำงานละเอียดอ่อนมากกว่าที่เราจะรู้ด้วยซ้ำว่าคุณ ครั้งหนึ่งผมเคยได้กินอาหารรสแบบนี้ เคยได้กลิ่นแบบนี้มาแล้ว” (พงศกร, 2565, หน้า 197-198)</p> <p>หลังลुकตามหาคนทำปลาร้าป่นที่ได้รับประทานมาถึงวารินชำระบาจนได้เจอป่าแสงตา ป่าแสงตาที่ยังมีได้เฉลยความจริงว่าเป็นแม่แท้ๆของลुकได้บีบขี้หรือขี้ขาวเหนียวอย่างให้ลुकได้ชิม</p> <p>จู่ ๆ ลुकก็น้ำตาไหลเองโดยมิรู้ตัว และป่าแสงตาก็แอบมีน้ำตาซึม แต่ยังคงมิกลับบอกความจริง (พงศกร, 2565, หน้า 97-98) จึงเห็นได้ว่าอาหารมีบทบาทในการพัฒนาและบอกเป็นนัยถึงความผูกพันของตัวละครที่ไม่ธรรมดา</p>

ตารางที่ 2 แสดงบทบาทของอาหารและความสัมพันธ์ของตัวละคร (ต่อ)

อาหาร/ตัวบท วรรณกรรม	เจ้าหญิงหงษ์ฟ้า	รภกฤษ
<p>ความสัมพันธ์ของตัวละครและครอบครัวหลังรับประทานอาหาร</p>	<p>“คณะแพทย์หลวง ผู้รอบรู้เห็นเจ้าชายผ่ายผอม ลงทุกวี่วัน ต่างเห็นพ้อง ต้องกันว่าเจ้าชายประชวร เป็นโรครัก แม้ชีวิตคู่จะมีได้ มีแต่ความสุข ทว่าการวิวาห์ ก็เป็นยารักษาโรครักได้ผล ชะงัด พระราชาและพระราชินี จึงทรงยินดีปฏิบัติตาม คำแนะนำของแพทย์หลวง กล่าวคือให้พระโอรสอภิเษก สมรส” (นิสิตา, 2548, หน้า 25)</p> <p>“ในบรรดาแขกรับเชิญ นั้น หาผู้ใดเกริกเกียรติเสมอ พระราชาผู้เป็นพระบิดาองค์ เจ้าสาวไม่ ทรงสเด็จมาพร้อม ด้วยขบวนใหญ่โตสมพระ เกียรติยศ ในครั้งกระโน้น ทรงหลงรักพระธิดา แต่บัดนี้ กาลเวลาได้ดับไฟรักไปสิ้น แล้ว หากจะยังมีหลงเหลือ อยู่บ้างก็เพียงแต่กระพือ ความรักอันบริสุทธิ์แห่งความ เป็นพ่อเท่านั้น” (นิสิตา, 2548, หน้า 28)</p>	<p>ข้าวขวัญฟัง หญิงสาว ตกตะลึงว่า “เรื่องราวที่ไม่น่า เชื่อ และทั้งหมดนั้นมีจุดเริ่มต้นมาจากปณปลาร้าที่ร้าน ของเธอ... ปณปลาร้า ที่พ่อ ใหญ่มูลทำมาจากปลาร้าของ ป้าแสงตา กลิ่นและรสชาติ เฉพาะ... จุดประกายความ ทรงจำของรภกฤษขึ้นจนนำไป สู่การค้นหาคำตอบ เพื่อจะ ได้พบว่าแท้จริงแล้วป้าแสง ตาก็คือแม่บังเกิดเกล้าของ เขา หากจะโทษใครสักคน แล้วละก็... ข้าวขวัญคิดว่าคง ต้องโทษชะตากรรมที่กำหนด ให้ทุกอย่างเป็นแบบนี้” (พงศกร, 2565, หน้า 197)</p>

ใน “เจ้าหญิงหงษ์พา” ฉากสำคัญเกี่ยวกับชนมกาเลื้อยเน้นการบรรยายรสชาติ เลอรสและหน้าตาประณีตของชนม แต่ในขณะที่เจ้าชายเสวยมีเพียงคำบรรยายสั้นๆ ว่า “เจ้าชายค่อยๆ เสวยโดยคำนึงถึงผู้ทำ” อาจเพราะนิทานมาจากการเรียบเรียงมุขปาฐะ จึงมีสำนวนที่กระชับและเน้นการกระทำของตัวละคร แต่ก็เห็นได้ว่าในตอนแรกที่เจ้าชายตรอมใจจากการได้เห็นเจ้าหญิงผู้เลอโฉมโดยบังเอิญขณะเดินดูนกในโรงเลี้ยงนำไปสู่การเป็นโรครักที่กินไม่ได้นอนไม่หลับ แม้เจ้าชายจะรู้ว่าเจ้าหญิงน่าจะเป็นนางหงษ์พา แต่เจ้าชายก็ต้องการจะพิสูจน์และถามความเต็มใจของเจ้าหญิงโดยอ้อม จึงให้นางหงษ์พาทำขนมกาเลื้อยให้รับประทาน และเมื่อเจ้าหญิงทำแหวนตกลงไปในขนมกาเลื้อยด้วยแล้ว เจ้าชายที่รับประทานขนมและนึกถึงผู้ทำจึงประกาศว่ายินดีที่จะแต่งงานกับสตรีใดก็ตามที่สวมแหวนนี้ได้ Rose Williamson (2014) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบอาหารในนิทาน “เจ้าหญิงหงษ์พา” สำนวนอิตาลี ฝรั่งเศส และเยอรมัน พบว่าอาหารในแต่ละสำนวนมีความแตกต่างกันไป กล่าวคือ เจ้าหญิงต้องทำกราแดงโกในนิทานสำนวนอิตาลี เบลิตัน กาเลื้อยในสำนวนฝรั่งเศส และ ชูขนมปังในสำนวนเยอรมัน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นอาหารพื้นบ้านที่มีส่วนผสมน้อยและเป็นเหมือนบททดสอบความเป็นแม่ศรีเรือนของเจ้าหญิง

ส่วนใน “รฎกรส” พงศกรได้เขียนชี้แจงไว้ในเว็บไซต์สำนักพิมพ์กรุงเทพพับลิชชิ่ง เพื่อแนะนำหนังสือเอาไว้ว่า “อยากรำเสอนนวนิยายที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับอาหาร เผยแพร่ในเพจเป็นประจำสัปดาห์ละหนึ่งตอน รฎกรส แปลว่า หวนคิดถึงรสชาติที่คุ้นเคย มีความหมายสำคัญกับพระเอกของเรื่อง รวมถึงเป็นแกนหลักของเรื่องทั้งหมด” (พงศกร, ม.ป.ป.)

รฎกรสเป็นนวนิยายร่วมสมัย มีลักษณะของวรรณกรรมสมัยใหม่คือเน้นรายละเอียดในการบรรยายทั้งฉาก ตัวละคร ความรู้สึกและความคิดของตัวละคร รวมทั้งนวนิยายเรื่องนี้มุ่งเน้นไปยังอาหาร มีทั้งบทบรรยายอาหารไทยภาคกลางและอาหารอีสานอย่างน่ารับประทาน มีบทพูดให้ความรู้เรื่องที่มาของอาหารแต่ละชนิดผ่านตัวละครพ่อใหญ่มูล และเพียงตาที่เป็นคนในพื้นที่ อวารินชำระบาเพื่อเสนอความรู้มรดกของอาหารท้องถิ่นอีสานให้คนกรุงเทพฯ อย่างรฎกทราบและเป็นการให้ความรู้ผู้อ่านไปพร้อมกัน หลายตอนมีการบรรยายวิธีการทำและส่วนผสมอาหารหลายชนิด จนเรียกได้ว่าเป็นวรรณกรรมสูตรอาหาร (recipe literature) ได้ด้วย โดยเฉพาะในบทที่ 17 ชื่อบท “กรุ่นกลิ่นรัก”

จะเห็นได้ว่ามีการใช้กลิ่นหอมของอาหารมาเชื่อมโยงไปกับการรักของแม่ซึ่งคล้ายคลึงกับการทำอาหารในนิทาน “เจ้าหญิงหงษ์พา” ที่มีการยึดโยงกับบทบาทเพศหญิงและอุดมคติความเป็นหญิงอย่างเด่นชัด ในบทนี้เองที่คุณวานลี ย่าของรุกรอสสภาพความจริงในอดีตและเฉลยว่าแสงตาคือแม่ผู้ให้กำเนิดรุกรอสตัวจริง ความรู้สึกในแง่บวกจากช่วงขณะในมื้ออาหารแม่ในภายหลังนำมาซึ่งความโหยหาความรักของตัวละคร แต่ก็เป็นการก้าวข้ามที่จำเป็นในการดำเนินเรื่องที่ทำให้ตัวละครเอกทั้งสองเรื่องที่รับประทานอาหารแห่งรักนั้นออกมาค้นหาคำตอบและนำไปสู่การพัฒนาความสัมพันธ์ด้วยดี ทั้งในแง่ความรักหนุ่มสาวและการปรับความเข้าใจกับสมาชิกครอบครัว

5. สรุปและอภิปรายผล (Conclusions and Discussion)

จากบทความวิจัยนี้จะเห็นได้ว่าในวรรณกรรมสองเรื่องนำเสนอตัวอย่างในเชิงเปรียบเทียบของอาหารจากวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยและฝรั่งเศส แม้ตัวบทวรรณกรรมจะมาจากต่างยุคสมัยและต่างวัฒนธรรม แต่จุดร่วมในแบบเรื่องตามการจัดประเภทดัชนี ATU ซี่ให้เห็นว่าการข้ามวัฒนธรรมมีให้อุปสรรคในการทำความเข้าใจ และสามารถกล่าวได้ว่านวนิยาย “รุกรอส” เป็นวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งที่ใช้แบบเรื่อง “ซินเดอเรลลากับหมวกจากต้นกก” โดยเฉพาะแบบเรื่องหมวดย่อย “ความรักที่ผิดปกติ” แต่มีการดัดแปลงรายละเอียดจนเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง จากการวิจัยยังพบบทบาทสำคัญของอาหารในวรรณกรรม นอกเหนือจากปัจจัยสี่ที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ไม่ว่าจะชาติใดในโลกแล้วในวรรณกรรม “เจ้าหญิงหงษ์พา” และ “รุกรอส” หลังจากตัวละครรับประทานอาหารแล้วมีความทรงจำและการระลึกถึงผู้ที่ปรุงอาหาร อาหารในความทรงจำกลายเป็นพลังให้ตัวเองตัดสินใจเรื่องสำคัญต่าง ๆ ได้ชัดเจนขึ้น มีการคืนดีและพัฒนาความสัมพันธ์โดยเฉพาะความสัมพันธ์ในครอบครัว สิ่งที่อาหารโดยเฉพาะอาหารที่เรียบง่ายในท้องถิ่นทั้งขนมกาแล็ตและปลาร้าป่นสามารถแสดงพลังออกมาได้อย่างน่าทึ่งคือความรักในอาหารของผู้ปรุงที่นำไปสู่ความสุขของผู้ที่ได้รับประทาน แม้อาหารที่เรียบง่ายจนมีน้ำเชื่อว่าตัวเองในชนชั้นสูงจะชื่นชอบกลับสามารถเอาชนะความแตกต่างทางชนชั้นและทำให้เกิดการยอมรับ ประสานความสัมพันธ์ ทั้งขนมจากนางหงษ์พาในร่างสาวใช้มอมแมมและปลาร้าป่นจากร้านข้าวแกงเรียบง่ายที่สุ่มเสี่ยงจะโดนนายทุนข่มขู่บูกร้าน เรียกได้ว่าอาหารเป็นดัง

สะพานเชื่อมข้ามอคติ ข้ามความแตกต่างทางชนชั้น และข้ามวัฒนธรรม เพื่อให้ตัวละครหาทางประนีประนอมอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ในอนาคตสามารถวิจัยอาหารในวรรณกรรมเพิ่มเติมได้อีกหลายแง่มุม เช่น ในงานวิจัยของศรีณัฏภัทร บุญฮอก และน้ำผึ้ง ปัทมะกลางคูล (2559) ที่ยืนยันแนวคิดเรื่องความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในนวนิยายของพงศกรผ่านการวิจัยพฤติกรรมของตัวละคร ผู้วิจัยขอเสนอเพิ่มเติมว่านอกเหนือจากเรื่องลายผ้าที่เป็นหนึ่งในเอกลักษณ์ของพงศกรแล้ว ประเด็นอาหารในนวนิยายก็น่าจะเป็นอีกหัวข้อหนึ่งที่หากมีผู้สนใจย่อมสามารถนำมาวิจัยต่อยอดได้ หรือเช่นเดียวกับที่วงวิชาการตะวันตกมีงานวิจัยเกี่ยวกับอาหารในวรรณกรรมเยาวชนและวรรณกรรมมุขปาฐะของตะวันตก การศึกษาเชิงเปรียบเทียบอาหารในวรรณกรรมมุขปาฐะของไทยและพื้นถิ่นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในทางสัตยศาสตร์ก็เป็นแง่มุมน่าสนใจและทรงคุณค่าที่รอผู้สนใจในอนาคตมาศึกษาเพิ่มเติม

7. รายการอ้างอิง (References)

นิสิตา. (2548) *เจ้าหญิงหงษ์พา* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

พงศกร (ม.ป.ป.) *รฎกรส* โดย พงศกร. สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2567, จากเว็บไซต์: <https://www.groovebooks.com/product/%E0%B8%A3%E0%B8%A6%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8AA-%E0%B9%82%E0%B8%94%E0%B8%A2-%E0%B8%9E%E0%B8%87%E0%B8%A8%E0%B8%81%E0%B8%A3/11000717054000792>

พงศกร. (2565) *รฎกรส* กรุงเทพฯ: กวีฟ พับลิชชิ่ง.

สุภษา ศรีรัตนบัลล์. (2562) นิทานซินเดอเรลลาของชนกลุ่มน้อยตอนใต้ของจีน *วารสารช่วงฝน The Journal of Thai Lanna Wisdom* ปีที่ 14: มกราคม - กันยายน 2562 สืบค้นเมื่อ 2 กรกฎาคม 2566 จากเว็บไซต์: <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/khuangpaya/article/view/235857>

ศรีณัฏภัทร บุญฮอกและน้ำผึ้ง ปัทมะกลางคูล. (2559). คติชน ชาติพันธุ์กับการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายในนวนิยายของพงศกร. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*, 35(2), น.163-182.

ศิริพร ฌ กลาง. (2552) *ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนานนิทานพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Damrosch, David. (2009). *How to Read World Literature*. New Jersey: Blackwell Publishing.

Rose Williamson. (2014) Chicken au gratin, galettes, and brotsuppe: a comparison of food motifs in three variants of the Donkey Skin fairy-tale cycle. *HARTS & Minds: The Journal of Humanities and Arts* Vol. 2, No. 1 (Autumn 2014). 2-17.